

UDHËZIM PËR KULTIVIM: BATHA

(*Vicia faba* L.)

Familja: *Fabaceae*
nenfamilja: *Faboideae*
Klasa: *Vicia*

EMRAT E ZAKONSHEM:

Fasule e arës, rriqna = formë kokërr të vogël
Fasule, bathë kali = formë kokërr të madhe

ORIGJINA

Forma e egër e bathës është e panjohur. Gërmimet arkeologjike të një vendbanimi të epokës së gurit pranë Nazaretit në Izrael, që datojnë nga viti 6800 deri në 6000 p.e.s., zbuluan gjetjet më të hershme të bathës. Prandaj, Lindja e Afërt dhe Algjeria konsiderohen si rajonet e origjinës së bathës së sotme. Prej këtu, ajo u përhap në të gjithë Mesdheun në Evropën Qendrore. Në shekujt e parë pas Krishtit, një fokus kultivimi u zhvillua në bregun e Detit të Veriut, sepse batha lulëzon mirë edhe në tokat e kripura.

Në kohët mesjetare, batha me kokrra të vogla ishte një ushqim bazë i rëndësishëm. Gjatë kësaj periudhe kohore u shfaq për herë të parë forma me kokërr të madhe. Me futjen e fasuleve (*Phaseolus*) nga Amerika Qendrore dhe Jugore në shekullin e 17-të, kultivimi i bathës në Evropë ra ndjeshëm.

KARAKTERISTIKAT VEGJETATIVE DHE GJENERATIVE

- Vjetore
- **Lartësia e bimës: ndërmjet 30 cm dhe 2 m**
- **Lulja:** e bardhë me një njollë melanine (më e zakonshme) në ngjyrë vjollce në të bardhë, vetëpllenim dhe pjalmim të kryqëzuar
- **Bishtaja:** 8 - 20 cm e gjatë dhe 1 - 3 cm e trashë. E spikatur dhe glabrous. Një bisht përmban dy deri në gjashtë fara. Kur bishtajat janë ende të freskëta dhe të gjelbra, bathët ngjiten në bishtajë nga kërthiza dhe ushqehen prej saj. Sapo farat e bathës piqen plotësisht, bishtajat bëhen të thata, të brishta dhe nga kafe në të zezë. Nëse e tundni kokrrën, mund të dëgjoni bathët që kërcasin brenda.
- **Farat:** 0.5 - 2.5 cm e gjatë, 4,5 - 6 mm e trashë, fillimisht jeshile e hapur dhe kur piqet plotësisht ngjyrat e farave variojnë nga kafe në të kuqërremtë ose jeshile më të errët
- **Gjethja:** e gjerë dhe ovale, 3 - 10 cm e gjatë, deri në 4 cm e gjerë, disi mishi dhe glabrous. Kur bathet piqen, gjethet thahen dhe kthehen në kafe-, në të zi.
- **Kërçelli:** i drejtë, katror, i zbrazët dhe i zhveshur
- **Rrenja:** rrënjë deri në 1 m e thellë, e degëzuar në pjesën e sipërme. Bakteret e nyjeve mund të ngjiten në të dhe të futin azot atmosferik në tokë si një pleh natyral.
Pushimi i kultivimit: vetëm çdo 4 - 5 vjet në një vend

TOKA DHE KLIMA

- Preferohet toka e rëndë, e shkrifët (pH: 6 - 7) me kapacitet të mirë mbajtës të ujit.
- Kërkesa e lartë për ujë gjatë mbirjes si dhe gjatë periudhës së lulëzimit deri në formimin e bishtajave.
- Preferon klimë të freskët dhe të lagësht, nuk toleron periudha të gjata të nxehtësisë dhe ajrit të thatë.
- Kujdes nga ngricat e vona rreth shenjtorëve të akullit (mesi i majit). Nëse bima është ende shumë e vogël, ajo përballon më mirë ngricën. Por sapo ka shumë gjethe, është më e ndjeshme.
- Shkon mire nga hija në diell.

PRAKTIKAT E KULTIVIMIT

- Në pranverë: nga fundi i janarit deri në fund të prillit

- Në vjeshtë: vetëm varietete të qëndrueshme ndaj dimrit
- Temperatura minimale e mbirjes: 3 - 4 °C
- Distanca ndërmjet bimëve: rreth 10 cm
Distanca ndërmjet rreshtave: rreth 15 - 20 cm
- Thellësia e mbjelljes: 5 - 10 cm, sa më e lehtë të jetë toka aq më e thellë është fara
- Periudha e mbirjes: përafërsisht. 2 javë

Këshilla:

- Toka duhet të lirohet pak dhe të mbushet me plehra; përndryshe batha nuk ka kërkesa të mëdha.
- Një ndihmë për ngjitje nuk është e nevojshme, përveç nëse bimët janë në një vend me shumë erë.
- Batha duhet të mbahen gjithmonë të lagura, por jo të zhytura në ujë.
- Qarkullimi i të korrave: Rekomandohet mbjellja e kulturave që konsumojnë azot para dhe pas bathës

DËMTUESIT DHE SËMUNDJET

- **Afida e bathës së zezë (*Aphis fabae*):** mund t'i infektojë fasulet nga maji e në vazhdim, veçanërisht nëse një bimë pritëse si top bore, bozhure ose jonxhë është afër. Homologët natyralë të tillë si larvat e mollëkuqes dhe grerëzat ichneumon mund të mbajnë larg afidet.
- **Kërpudhat e ndryshkut:** Një infektim mund të njihet nga njolla të ngjashme me ndryshkun dhe pustula në sipërfaqen e gjetes. Ka ilaçe për kërpudhat, por rekomandohet të hiqet e gjithë bima sa më shpejt të jetë e mundur dhe të hidhet në mbetjet e mbetura. Kërpudhat shpesh vazhdojnë mirë në tokë dhe për këtë arsye fasulet nuk duhet të mbillen në këtë vend për një periudhë të gjatë kohore.
- **Brumbulli I bathës: Faba (*Bruchus rufimanus*):** Vetëm pas korrjes do të zbuloni nëse brumbulli ka qenë aktiv. Brumbulli përdor farat e fasules në bishtaja si një lloj "inkubatori" për pasardhësit e tij. Ai depoziton vezët e tij në bishtaja dhe larvat hapen në farat e fasules. Sapo brumbulli është rritur plotësisht, ai zhduket duke fluturuar larg. Mbetet vetëm një vrimë në fasule. Testet kanë treguar se kjo nuk është toksike dhe se fasulja mund të hahet ose përdoret si farë për sezonin e ardhshëm të mbjelljes.

VJERLJA DHE PERDORIMI

- Fasulet Faba mund të korrren të papjekura/të gjelbra si dhe të pjekura.
- **I papjekur:** Koha e korrjes këtu është rreth 100 ditë pas mbjelljes, zakonisht midis mesit të majit dhe fillimit të korrikut, kur bishtajat janë të shëndosha dhe fasulet brenda tregojnë kthesa të

dallueshme. Fasulet kanë një ngjyrë të këndshme të gjelbër të ndezur kur lirohen nga bishtajat. Shumë e shijshme kur zbardhet shkurt dhe lëvozhga e jashtme hiqet për të arritur në thelbin e butë të fasules që shkrihet.

- **Pjekur:** Fasulet e thata mblidhen kur bima dhe bishtajat kanë marrë ngjyrë kafe-zi (korrik/gusht). Ata gjithashtu hiqen nga bishtajat dhe duhet të ruhen në një vend të errët, të freskët dhe të thatë. Si bishtajore, ato janë të përshtatshme për shumë pjata të shijshme (p.sh. falafel, zierje, përhapje). Farat janë të qëndrueshme për rreth 5 vjet, ose më gjatë, nëse ruhen mirë.

INFORMACION TË MËTEJSHËM

Kujdes Favizmi: Rreth 1% e njerëzve në Evropën Qendrore kanë defektin gjenetik G6PD (glukoz-6-fosfat dehidrogjenaza), i cili quhet edhe favizëm. Thjesht thithja e polenit nga bima e bathës ose ngrënia e bathës mund të shkaktojë prishjen e qelizave të kuqe të gjakut. Simptomat përfshijnë nauze, të vjella dhe diarre, dhimbje barku dhe marramendje. Në rast favizmi, ju lutemi mos mbillni ose konsumoni bathë

KONTROLLI

VARITETI I VERËS	MBJELLJA			KORRJA								
	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC
VARIETETI I FORTUAR DIMOR						FASULE TË FRESKËTA	FASULE TË THATA	MBJELLJA				
						KORRJA						

Projekti Global Bean është një rrjet evropian dhe global për të promovuar dhe zgjeruar përdorimin e bishtajoreve në kuzhinat tona dhe kultivimin e tyre në kopshtet dhe fushat tona.

Shikoni informacione të mëtejshme, autorë dhe referenca në internet:

info@globalbean.eu
www.globalbean.eu

Supported by:

based on a decision of the German Bundestag